

Straffelovens § 243 – den nye straffelovsbestemmelse om psykisk vold

Den 1. april 2019 trådte den nye straffebestemmelse i kraft, der kriminaliserer psykisk vold.

Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 243. Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagende gange over en periode udsætter den anden for groft nedværdige, forulepende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre den anden, straffes for psykisk vold med bøde eller fængsel indtil 3 år.”

Bestemmelsen virker ikke med tilbagevirkende kraft. Det er derfor ikke muligt at anvende bestemmelsen til at retsforfølge adfærd, som ligger forud for den 1. april 2019.

De overordnede betingelser for bestemmelsens anvendelse

For at adfærden er strafbar, skal følgende overordnede betingelser være opfyldt:

1. Gerningspersonen skal tilhøre eller være nært knyttet til den andens husstand eller have haft en sådan tilknytning til husstanden.
2. Der skal være udvist groft nedværdigende, forulepende og krænkende adfærd.
3. Adfærden skal være egnet til utilbørligt at styre den anden.
4. Adfærden skal være udøvet gentagende gange over en periode.

Disse betingelser bliver gennemgået i de følgende afsnit.

1. Afgrænsning af personkredsen – ”Tilknytningen” mellem gerningsperson og offer

Den nye bestemmelse kan bruges på gerningspersoner, der ”tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning”.

Bestemmelsen retter sig derfor kun imod psykisk vold i nære relationer og ikke psykisk vold på arbejdspladser, i skoler eller lignende.

Omfattet af begrebet ”Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller har haft en sådan tilknytning til husstanden” er blandt andre ægtefælle, samlever, søskende, forældre eller plejeforældre. Også en kæreste, som ikke bor sammen med den voldsudsatte, kan være omfattet af personkredsen.

Derudover finder bestemmelsen også anvendelse på personer, der tidligere har haft en nær tilknytning til husstanden. Det kan være tidligere ægtefæller/samlevende, partnere eller slægtninge.

For at vurdere, hvorvidt gerningspersonen er nært knyttet til voldsudsattes husstand, vil følgende kunne indgå:

- Om gerningsmanden har eller tidligere har haft folkeregisteradresse på samme adresse som voldsudsatte.
- Om der er et afhængighedsforhold mellem gerningsmanden og den udsatte.
- Om gerningspersonen og voldsudsatte er beslægtede.
- Om gerningspersonen nu eller førhen jævnligt kommer i udsattes hjem.

Opregningen er ikke udtømmende, og digital kontakt mellem gerningsmand og forurettede kan også spille ind.

I forhold til personer, som ikke længere bor eller jævnligt kommer i voldsudsattes hjem, er det en forudsætning, at der foreligger en vis forbindelse mellem den psykiske vold og gerningspersonens tilknytning til husstanden.

Denne betingelse om forbindelse mellem volden og gerningspersonens tilknytning kan fx være opfyldt hvis:

- Adfærden udgør en fortsættelse af den adfærd, som gerningspersonen allerede udviste under et forudgående kæresteforhold/samliv el.lign.
- Adfærden begynder i umiddelbar forbindelse med ophævelse af samlivet.

Hvis en krænkende adfærd derimod først begynder længere tid efter samlivsophævelsen mv., vil adfærden som udgangspunkt ikke være omfattet af bestemmelsen, medmindre parterne har opretholdt en regelmæssig og nær kontakt - fx på grund af parternes fælles børn.

2. Karakteren af den udviste adfærd

For at bestemmelsen skal kunne finde anvendelse, skal der objektivt set være tale om, at nogen udsættes for ”groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd”. Det vil sige, at det ikke er tilstrækkeligt, at den voldsudsatte selv opfatter adfærden som enten groft nedværdigende, forulempende eller krænkende.

Det er domstolens opgave at se på oplysningerne i den foreliggende sag og vurdere, om adfærden er omfattet af et eller flere af disse begreber.

Justitsministeriet skriver følgende om de tre begreber (Lovforslag nr. 139 som fremsat 1. september 2019):

Begreberne lader sig ikke klart afgrænse over for hinanden, idet nogle handlinger både kan udgøre nedværdigende, forulempende og krænkende behandling. Den omfattede adfærd kan bestå af handlinger eller undladelser (eller begge dele).

Med **nedværdigende handlinger** sigtes til en adfærd, der er egnet til at ydmyge eller nedgøre offeret. Der kan f.eks. være tale om, at gerningsmanden åbenlyst behandler den forurettede dårligere end andre, at den forurettede berøves muligheden for at få indflydelse på egne forhold, eller at den forurettede tvinges til at gøre eller tåle noget, som den forurettede ikke bryder sig om eller opfatter som uværdigt. Det er ikke i den forbindelse et krav, at andre end gerningsmanden er vidne til ydmygelsen.

Forulempende handlinger sigter primært til gerningsmandens chikanerende eller generende adfærd. Der kan f.eks. være tale om, at gerningsmanden kontakter forurettedes arbejdsplads, familie, venner mv. for at sprede falske rygter om forurettede, at der gives fejlagtig information til offentlige myndigheder, herunder indgives falske anmeldelser til politiet, at der sendes private billeder (uanset om disse udgør en overtrædelse af [straffelovens § 264 d](#)) til andre af forurettede, at der bestilles et stort antal varer til levering hos forurettede, eller at der ofte sendes beskeder til forurettede om, at man har kendskab til, hvor den pågældende befinder sig. Det bemærkes, at gerningsmanden vil kunne få andre til at foretage de nævnte handlinger for sig.

Krænkende adfærd er et bredt begreb, som f.eks. omfatter en adfærd, der er egnet til at skade forurettedes ære eller selvfølelse, eller som i øvrigt negativt kan påvirke den forurettedes psykiske integritet. Det vil typisk være et element i den krænkende behandling, at forurettede oplever at få sine grænser overskredet, herunder f.eks. seksuelt eller gennem overvågning. Krænkende adfærd kan også foreligge, hvis en person overværer handlinger over for sine nærmeste, der opleves som ubehagelige eller chokerende, f.eks. hvor et barn overværer vold, psykisk vold eller andre overgreb over for barnets forældre eller søskende.

Krænkende adfærd omfatter også manipulerende adfærd, som f.eks. påvirkning af forurettedes tanker, holdninger og adfærd ved udspekulerede, vildledende, agiterende eller forførende handlinger. Den forurettede vil f.eks. kunne opleve, at gerningsmanden fordrejer en situation, sådan at gerningsmandens krænkende adfærd opleves af den forurettede som selvforskyldt. Manipulation vil også kunne foreligge ved urimelig kritik, hentydninger eller anklager, som har til formål at få forurettede til at underkaste sig gerningsmanden.

Eksempler på psykisk vold ud fra Justitsministeriets begreber:

- At isolere en person fra den pågældendes familie, barn eller netværk.
- At monitorere eller overvåge en person uden samtykke fx via digitale tjenester eller GPS-udstyr.
- At tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvornår personen må sove, indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilke personer vedkommende må omgås, hvilket tøj personen må iføre sig osv.
- At holde en person i uvished om afgørende beslutninger, fx rejser til udlandet.
- At indskrænke en persons bevægelsesfrihed eller at nægte en samlever eller ægtefælle at søge arbejde.
- At fratage en persons adgang til støtte.
- At indføre et regelsæt, der udstiller eller ydmyger personen eller at omtale en person som om vedkommende ikke er noget værd
- At tage kontrol over en persons økonomi.
- At true en person eller den pågældendes børn eller nærmeste (truslerne behøver ikke nødvendigvis være omfattet af straffelovens § 266, som omhandler strafbare trusler).
- At udsætte en persons børn eller nærmeste for krænkelser eller vold for at skade personen.
- At fastholde en person i et ægteskab med henvisning til forestillinger om ærbarhed og/eller familiens generelle status eller udsætte forurettede for anden negativ social kontrol.
- At få andre personer til at lægge pres på forurettede til at træffe bestemte livsbeslutninger, som fx uddannelse eller ægtefællevalg.
- At isolere en person fra adgangen til fx sundhedsvæsenet, uddannelse og arbejdsmarkedet.
- At tvinge en person til at gennemføre eller afslutte en graviditet.
- At afpresse eller ignorere en person.
- At ødelægge eller true med at ødelægge en persons ejendele.
- At udbrede ondsindet sladder, rygter eller intime oplysninger om forurettede.
- Specifikt i forhold til børn kan også nævnes adfærd, der udsætter barnet for konstant devaluering, eller som nedbryder barnets selvværd. Der kan fx være tale om, at barnet ignoreres og nægtes omsorg eller at barnet tages som gidsel i konflikter mellem forældrene. Der kan også være tale om kommentarer om barnets krop, vægt eller madindtag.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at dette kun er eksempler, og eksemplerne skal vurderes ud fra de foreliggende omstændigheder, voldsudsattes alder og modenhed, hvis det er et barn, og parternes relation i øvrigt.

Adfærden skal være grov

Den nedværdigende, forulepende eller krænkende adfærd skal kunne betegnes som grov, for at adfærden er omfattet af § 243. Det er derfor ikke enhver nedværdigende, forulepende eller krænkende adfærd, der kan udgøre psykisk vold i strafferetlig forstand. Omvendt er det ikke et krav, at hver enkeltstående handling eller undladelse kan betegnes som grov, hvis der samlet set er tale om grov nedværdigende, forulepende eller krænkende adfærd.

Kravet om, at adfærden skal kunne betegnes som grov, har nær sammenhæng med kravet om, at adfærden skal foregå gentagne gange over en periode, og at den skal være egnet til at styre den forurettede. Der skal derfor samlet set være tale om adfærd af en vis varighed, intensitet og dermed grovhed.

3. Adfærdens egnethed til utilbørligt at styre den anden

Adfærden skal være egnet til utilbørligt at styre voldsudsatte. Ordlyden ”styre” omfatter kontrollerende adfærd, som forhindrer den udsatte i at udfolde sig frit, herunder pga. en frygt for nye krænkelser. Adfærden har derfor i almindelighed til formål at give gerningsmanden en magtposition i forhold til den udsatte eller at styrke og opretholde magtpositionen. Der kan fx være tale om dominerende eller kontrollerende adfærd, som kan medføre, at forurettede får frataget fornemmelsen af at bestemme over sig selv og sit eget liv, at forurettedes selvværd nedbrydes, at forurettede bliver isoleret eller bliver gjort afhængig af gerningspersonen.

Det er en objektiv vurdering, om adfærden er egnet til at styre den person, som er udsat. Derfor er det ikke afgørende for anvendelsen af bestemmelsen, om det kan bevises, at voldsudsatte rent faktisk er blevet styret.

Den styrende adfærd skal desuden være ”utilbørlig”, hvilket betyder, at det skal være styrende adfærd, som ikke er en naturlig del af parternes relation. Det skal forstås sådan, at styring i visse tilfælde er nødvendig og helt naturlig, fx i særlige relationer mellem voksen og barn (forudsat, at der tages højde for barnets alder og modenhed) eller i relationen mellem en person, der passer eller plejer ældre eller handicappede.

Det betyder blandt andet, at forældre har ret til at opdrage deres børn og give dem påbud og forbud for at beskytte dem og regulere deres adfærd i forhold til samfundets normer. Det indebærer, at forældres opdragelse af børn som udgangspunkt ikke er omfattet af bestemmelsen, men at forældres adfærd over for deres børn *kan* antage en karakter eller grovhed, der omfattes af bestemmelsen.

Et eksempel kan være, hvis barnet udsættes for hyppige og længerevarende stuearrest. Justitsminister Søren Pape Poulsen blev under udvalgsbehandlingen af lovforslaget stillet et spørgsmål¹ om, hvordan stuearrest kan blive en del af en strafbar handling. Svaret lød, at det

¹ Udvalgsspørgsmål 6: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/spm.htm>

kan være tilfældet, "(...) hvor stuearrest er en del af et mønster af nedbrydende handlinger, der samlet set er grove. I den forbindelse kan hyppige eller længerevarende stuearrest, som fx har karakter af frihedsberøvelse, have betydning."

4. Tidsspændet – "gentagne gange over en periode"

Anvendelsen af bestemmelsen forudsætter, at adfærden er udvist "gentagne gange over en periode". Hvor lang denne periode skal være, afhænger ifølge lovens forarbejder af en samlet konkret vurdering. I den vurdering indgår bl.a. intensiteten og den potentielle skadevirkning af adfærden. Er der tale om meget hyppige eller intensive episoder, vil selv en meget kort periode kunne medføre, at § 243 finder anvendelse.

Særligt for børn og unge er det forudsat, at gerningspersonens handlinger eller undladelser kan have en sådan karakter, at de - selv over en kort periode - er egnet til at skade barnets eller den unges udvikling eller selvopfattelse.

I lovens bemærkninger står, at der skal være tale om en adfærd, der gentages, og i almindelighed er opfattet som **et mønster**. Enkeltstående krænkelser falder derfor uden for bestemmelsen. Det kan eksempelvis være hændelser, som er opstået i forbindelse med et skænderi/en konflikt, og som ikke ellers forekommer.

Er der tale om meget alvorlige krænkelser, vil få tilfælde dog være tilstrækkeligt. Kravet om gentagen adfærd indebærer imidlertid ikke, at adfærden hver gang består af samme type krænkelser.

I lovforslagets bemærkninger beskrives det også, at det strafbare handlingsmønster ofte er karakteriseret som **et regime**, der er præget af utryghed og frygt for, at vold, seksuelle overgreb, trusler, tvang eller andre krænkelser fortsætter. Regimet er ofte defineret ved, at den voldsudsatte bliver bestemt over og kontrolleret på en enevældig og hensynsløs måde.

Adfærden skal være udvist efter lovens ikrafttræden.

Den nye bestemmelse trådte i kraft den 1. april 2019. Det betyder, at det kun er adfærd, der er udvist efter denne dato, som vil være muligt at tage i betragtning under en straffesag.

Dette er et udslag af det helt fundamentale lovgivningsprincip om, at man ikke straffer med tilbagevirkende kraft, da enhver forud for en handling eller undladelse skal have adgang til at vide, om der er risiko for at blive straffet herfor. Det følger også af legitimitetsprincippet om, at man ikke kan straffes uden lovhjemmel.

Andre relevante straffebestemmelser

Den nye bestemmelse kriminaliserer det, der kaldes ”psykisk vold”. Men ofte står den psykiske vold ikke alene i en nær relation. Da der straffes i sammenstød (dvs. voldudøver samtidig kan blive straffet for overtrædelse af flere straffebestemmelser, hvis den pågældende ved ét forhold overtræder flere bestemmelser), vil det efter al sandsynlighed også være relevant at rejse sigtelse på baggrund af andre straffebestemmelser.

Det drejer sig især om straffelovens § 213 om vanrøgt, § 216 om voldtægt, § 244 og 245, stk. 1 om hhv. simpel vold og kvalificeret vold, 260 om ulovlig tvang og § 266 om trusler.

Derudover kan det under politiets sagsbehandling i visse af sagerne være relevant at inddrage reglerne om tilhold, opholdsforbud og bortvisning, når der er oplysninger om stalking eller anden chikanerende adfærd fra gerningspersonens side.

Strafudmåling

Når domstolene skal fastsætte straffen for overtrædelse af § 243 om psykisk vold, skal de foretage en vurdering af alle de relevante omstændigheder, som foreligger i sagen. Blandt disse omstændigheder kan nævnes karakteren og varigheden af den psykiske vold, den voldsudsattes forhold og de konsekvenser, som volden har haft for den voldsudsatte.

I det vedtagne lovforslag bliver der lagt op til, at det skal indgå som en skærpende omstændighed, at forurettede er et barn, har en funktionsnedsættelse eller på anden måde er gerningsmanden fysisk eller psykisk underlegen. Der bliver også lagt op til, at det bør være en skærpende omstændighed, hvis et barn overværer psykisk vold mod en nærtstående.

Lovgiver har forudsat, at straffen for overtrædelse af bestemmelsen skal udmåles med afsæt i straffen for gentagne overtrædelser af [straffelovens § 244, stk. 1](#) om fysisk vold over for det samme offer. Det betyder, at overtrædelse af bestemmelsen som udgangspunkt ikke skal straffes med mindre end 60 dages fængsel. Dømmes gerningspersonen under sagen for overtrædelse af flere bestemmelser i straffeloven – herunder fx fysisk vold – udmåles der én samlet frihedsstraf.